ՀՏԴ 808(09) Գրականագիտություն

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՐՎԵՍՏԻ ՆՈՐ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ա.ԱԹԱՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ա.Յու.Սարգսյանը հետազոտական աշխատանքի անուրանալի ձիրքով,բանագիտական աշխատանքին հատուկ հմտությամբ, ստեղծագործաբար յուրացնելով Արցախի ժողովրդական բանահյուսության մեջ իրենց հետագիծը թողած բանահավաքների փորձը, հավաքեց, ընդհանրացրեց և նորովի դասդասեց հայ ժողովրդի բանավոր ստեղծագործության հազարամյա գանձերը՝ նոր աստիճանի բարձրացնելով Արցախի ժողովրդական – բանագիտական մշակույթը:

Բազմիցս առնչվելով ժողովրդական բանահյուսության բովանդակության, արվեստի առանձնահատկությունների, հայ վիպական ու քնարական բանահյուսության ընդհանուր ոգու և ոճի քննությանը՝ բանագետը փաստական հարուստ նյութ է ժողովել գրքի՝ համապատասխան ժանրն ու տեսակը ընդգրկող գլուխներում, որոնց նախահիմքը հեղինակի մի շարք գրքերն ու հոդվածներն են և ապացուցում են անգիր բանարվեստի՝ տվյալ ժողովրդի հնօրյա ազգային հավատալիքներին և ավանդույթներին կապվածությունը:

<<Արցախի բանահյուսությունը>> ընդգրկում է Արցախի ժողովրդի դարերով ստեղծված և դարերի խորքից եկող ավանդույթների, զրույցների, հեքիաթների, երգերի, առած-ասացվածքների և այլ ժանրերի գիտականորեն համակարգված ժառանգությունը՝ ներածական ընդարձակ և խորիմաստ վերլուծություններով ու հետազոտությամբ: Ակնհայտ է, որ հեղինակի նպատակը ոչ միայն ընթերցողի գեղարվեստական պահանջների բավարարումն է, այլև նրան համապատասխան պատմաաշխարհագրական, կենցաղային, սոցիալական, աղբյուրագիտական և այլ բնույթի տեղեկություններ ու գիտելիքներ հաղորդելը: Գրքի գիտական արժեքը համալրվում է ծանոթագրություններով, բառարանով, անձնանունների և տեղանունների, մատենագիտական ցանկերով: Այն ոչ միայն բանահյուսական նյութերի ժողովածու է, այլև յուրօրինակ գիտահետազոտական աշխատանք, որը վկայում է բանահավաք-բանասերի հստակ նպատակադրման, վերլուծական մտքի, բանասիրական հմտությունների մասին:

Ժողովածուի նյութերի նպատակային դասակարգումը խոսում է նաև հեղինակի ճաշակի, ինքնատիպ գրելաոճի, ժողովրդական բանահյուսության ճանաչողական ու պատմական բնույթի հստակ ընկալման մասին:

Գիրքը Արցախի բանահյուսության առանձին ժանրերի գիտական ուսումնասիրություն է, որը լրացվում է տեքստաբանությամբ ու աղբյուրագիտական որոշակի ընդհանրացումներով: Բանագետի՝ օրինաչափությունների արժեք ունեցող հավաստումները բխում են իր իսկ հեղինակի հավաքած, ձեռքի տակ եղած նյութերի բովանդակության, ձևի, ժանրային առանձնահատկությունների մանրակրկիտ ուսումնասիրությունից: Յուրաքանչյուր հայեցակետ հիմնավորվում է՝ քննության նյութ դարձնելով տարբեր տեսակետները՝ կապված Արցախի բանահյուսության հավաքման, գրառման ու տարածման շնորհակալ գործի հետ:

Ժողովածուում ընդգրկված են 1992-2014թթ. ընթացքում հողինակի հավաքած բանահյուսական նյութերը՝ ըստ նրանց ժանրային նկարագրի և առանձնահատկությունների: Երեք բաժիններում ամփոփված են վիպական, քնարական և ասույթաբանական բանահյուսության բազմաթիվ նմուշներ: Աշխատանքն ունի կառուցվածքային հետաքրքիր և կանոնիկ ձևավորում՝ նյութերի թվի, քանակի, բնագրային համարների, վերնագրերի, բանասացների անուն ազգանունների և այլ մանրամասնությունների և արժեքավոր աղբյուրների բնութագրումով ու ներկայացմամբ:

Ակնհայտ է գրքի գիտական ուղղվածությունը, մանավանդ , որ այն ոչ միայն Արցախի բանահյուսության հավաքման ու գրառման պատմությունն է, այլև նյութերի բանագիտական վերլուծությունն ու Ղարաբաղի բարբառի հնչունաբառաքերականական օրինաչափությունների բացահայտումը, ինչին, թերևս, բանագիտության մեջ քիչ է ուշադրություն դարձվել:

Ա. Սարգսյանը, կարևորելով Արցախի բանահյուսության հավաքման գործընթացում իրենց լուման ներդրած բանահավաքների ստեղծած արժեքները(Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյան, Բ. Ղազիյան, Ա. Ղազիյան, Մ. Առաքելյան, Մ.Մխիթարյան, Մ.Օհանջանյան, Լ. Հարությունյան, Ռ. Ղահրամանյան), իրավացիորեն նշում է այն հանգամանքը, որ հաճախ են անտեսվել Ղարաբաղի բարբառի կամ կոնկրետ խոսվածքների յուրահատկությունները, շատ հաճախ նկատելի են բարբառային օրինաչափությունների աղավաղումներ:

Բոլոր բանահավաքներն էլ հիմնականում <<առաջնորդվել են բանահյուսական ժառանգությունը ընթերցող լայն շրջաններին հասու դարձնելու սկզբունքով>>:

Գիտականորեն հիմնավորելով իր դիտարկումները, Ա. Սարգսյանը գրքի առաջաբանում պարզաբանում է աղավաղումները ծնող պատճառները: Ողջունելի է գրառված նյութերում բարբառային տառադարձության պահպանումը, ինչը հնարավորություն է տալիս տվյալ ժանրը պատկերացնել տեղի և խոսվածքի հստակ համապատկերում:

Առաջնորդվելով այն սկզբունքով, որ յուրաքանչյուր բանահյուսություն իր ժողովրդի դիմագիծն է, հայրենիքը, միջավայրը, բնավորությունը, կենցաղը, և վերջապես՝ ազգային ոգին, Ա. Սարգսյանը բավականին շնորհակալ գործ է կատարել՝ ներկայացնելով երբեմն նույն բնակավայրի տարբեր բանասացների, անգամ նույն բանասացի հաղորդած տարբեր նյութերում նկատված արտասանական զուգաձևությունները: Բացատրությունները հենվում են ոչ թե կռահումների կամ մոտավոր եզրահանգումների, այլ կոնկրետ նյութի գիտական ուսումնասիրության, քննության և համապատասխան դատողությունների վրա: Բանահյուսական ժանրերի դասդասումը տրված է պատմականորեն զարգացման համապատկերում՝ շեշտադրելով դրանց թե ճանաչողական, թե գեղարվեստական արժեքը: Գիրքը ազգագրական, բանահյուսական բազմաթիվ նյութեր է պարունակում հայրենի բնաշխարհի, Արցախի բնակավայրերի, ժողովրդի մեջ արմատացած սովորույթների, հավատալիքների, պաշտամունքի զանազան առարկաների ու երևույթների հետ կապված:

Գիրքը անվերապահորեն կարելի է համարել նաև Արցախի բարբառի համակողմանի վերլուծություն՝ լեզվական տարրերի, տարբեր շերտերի մանրակրկիտ ուսումնասիրությամբ:

Բանասիրությամբ զբաղվողների համար ուղղակի սեղանի գիրք է <<Արցախի բանահյուսությունը>>՝ նոր նյութերով համալրված, մնայուն արժեք ունեցող աշխատություն , որը և վկայում է հեղինակի կողմից ժողովրդական բանահյուսության հասարակական դերի ու գիտական արժեքի գիտակցումը:

Երիցս ճշմարիտ էին հին հույները, երբ Ապոլլոնի տաճարի ճակատին գրել են <<Ծանիր զ քեզ>> արտահայտությունը:Յուրաքանչյուր արցախցի ինքն իրեն ավելի լավ ճանաչելու համար պետք է ուսումնասիրի իր ժողովրդի բառ ու բանը, որովհետև մշակույթը սկսվում է ազգային բանարվեստից, իսկ ազգային ոգին ազգային երկերում է ընդգծվում: Բոլոր ժամանակներում էլ բանահյուսության հավաքման ու ուսումնասիրության խնդիրները միաձուլվել են ժողովրդի ինքնաճանաչման և նրա զարգացման պատմական ուղու կարևորագույն խնդիրների հետ:

Աշխատությունը Արցախի բանահյուսության հրաշք գանձարանի մասին է և ամբողջական պատկերացում է տալիս բանագիտության անցած պատմական ուղու, նշանավոր բանահավաքների վաստակի, բանահյուսական ժանրերի ծագման, զարգացման, գիտական անուրանալի արժեքի մասին:

Մի շարք առումներով արժեքավոր այս գիրքը Ա, Սարգսյանի արցախասիրության և անմնացորդ նվիրվածության առհավատչյան է, հմուտ բանասեր-բանագետի տարիների տքնանքի արդյունքը, որը նորովի կարժևորի Արցախի բանահյուսության ճանաչողական-դաստիարակչական բնույթը:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Ա. Աթայան, հայ գրականության և լրագրության ամբիոնի պրոֆեսոր, բ.գ.թ.

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ, բ.գ.դ., պրոֆեսոր Ս.Խանյանը: